

ցերուն լոյսը մերձակայ սառերուն վրայ զարնելով այնպիսի փայլ մը կ'առնէին որ ինչուան հեռու տեղեր լուսաւորու-
թիւնը կ'երթար: Եւ յոյժ այս երեւոյթ-
ները ուրիշ բան չէին՝ բայց եթէ նա-
խապատրաստութիւն ան հրդեհին որ
եղաւ 1744ին նոյեմբերի 30ին, և անանկ
ուժգին ճայթեցաւ որ բոլոր լազաքուն
կայի բնակիչքը լեղապատառ սարսա-
փեցուց: Եւս բորբոքումն ալ նախըն-
թաց տարւոյն պէս ահաւոր եղաւ, թէ
բոցերուն և մոխրին առատութեամբ
և թէ միանգամայն ըրած ողողմունք-
ներովը:

1768ին ապրիլի չորսին դարձեալ
բռնկեցաւ Վոդոբախի, և անանկ
թանձր մոխիր կը ցանէր որ օրուան պայ-
ծառ լոյսը գիշերուան աղջամղջի փո-
խեց: Եւ ընթացքս յետ քսանամեայ
հանգստեան մը, որ միջոցին ոչ ծուխ և
ոչ մուխ երեցաւ, մէյմ'ալ յանկար-
ծակի բոլոր ձիւները հալելով նոր հրդ-
եհի մը նշաններ տուաւ: Եւ գիշեր
մը միայն բաւական եղաւ այդ դժո-
խային կրակին պէտք եղած զայրոյթը
տալու. հազիւ թէ արեւը հորիզոնին վրայ
սկսեր էր փայլիլ և ահա բոլոր ան լեռ-
ները որ Վոդոբախի բերնին չորս կող-
մը կ'իյնան, բորբոքած կ'այրէին՝ ապա
կեղէն նիւթով մը ծածկուած: Հում-
պով իր գրութեանցը մէկուն մէջ կ'ը-
սէ թէ՛ այս բորբոքումը այն աստիճան
սաստիկ աղաղակ կը հանէր որ հուա-
յագիլի նաւահանգստէն, որ յիսունու-
երկու փարսախ հեռու կ'իյնայ Վոդո-
բախէն, այնպէս կը լսուէր՝ իբրեւ թէ
մօտ տեղ մը թնդանօթ արձրկելու ըլլա-
ին. և կ'աւելցնէ որ նոյն միջոցին խա-
ղաղական Սվկիանոսին վրայ եղած ճամ-
բորդներէն շատերն ալ լսեր են այս
ձայնը:

Վոդոբախին 18,876 ոտք բարձրու-
թիւ ունի. և թէպէտ գիշերահաւասա-
րին մօտերը կ'իյնայ, բայց անով հան-
դերձ միշտ իր գաղաթը ձիւնապատ է.
և կատարը շատ սիրուն ու կանոնաւոր
կոնաձև է: Եւ րան ծածկած ձիւներն
ալ շատ կ'աւելցնեն իր գեղեցկութիւն ու

տեսքը. վասն զի չէ թէ միայն լեռան
խորտուբորտութիւնը կը ծածկեն, և չեն
թողուր հետաքրքիր ճանապարհորդին
զուրս ցցուած ժայռ կամ քար մը տես-
նելու՝ հապա երբ արեւը իր առաջին ճա-
ռագայթներովը զիրենք կը լուսաւորէ,
անանկ հիանալի, անանկ սիրուն տեսա-
րան մը կ'ընծայեն՝ որ կարծես թէ աղա-
մանդէ լեռ մըն է՝ որ խրոխտալով ու
հպարտութեւ մը կ'ելլայ կը բարձրանայ
ինչուան այդ կապուտակ կամարը որ
զինքը ամէն կողմանէ կը շրջապատէ:

Ոսկեփորիկի մը մէջ եղած քանի
մը ազգային երգեր:

Ինչ բաղդ, ինչ քաղցր գիւտ մը չէր
սեպէր արդեօք ազգերնիս եթէ յան-
կարծ մեր սիրելի Հայաստանի որդւոց
մտքին մէջ զարթնուին, չըսենք հարիւ-
րաւոր ու հազարաւոր տարիներով ա-
ռաջ իրեն գիւցազանց յաղթանակնե-
րը փառաւորելու համար հնչեցուցած
երգերը, կամ Վոդթան Սուսայից
յարմարաւոր դաշնակութիւնները՝ ու-
րոնց արձագանգը պատմութեամբ է
միայն որ գեւ կը հնչէ. այլ փոքու շա-
տացեալ, մեր նախնի բայց և ոչ շատ
մեղմէ հեռու եղող հարցն ու իմաստնոց
ուրախութեանը և տխրութեանը առ-
հաւատչեայ այն կիսահառաջ թրթռուն
խաղերն ու ոլորմունքները, որոնցմէ արդ-
և 'ի պատմութենէ և 'ի լոյ մեր ական-
ջը զուրկ է բոլորովին: Եւ այդ եթէ ազ-
գասիրաց ուրախութիւնը միշտ կատա-
րեալ պիտի չըլլայ, ուրախանանք գոնէ
կիսով եթէ իրենց անձայն երգերուն
ալ հանդիպինք. և անոնց իմաստից գե-
ղեցկութեամբը զմայլած, մոռնանք կամ
մարենք՝ եթէ միայն կարելի է, անոնց
ևս առաւել հրաշալի երաժշտական ե-
ղանակները լսելու արծարծմունքը որ
սրտերնիս կը զգայ:

Եւսպիսի գեղեցիկ երգեր ատեն ա-
տեն դրած ենք Վաղմալիպիս մէջ, եր-
բեմն նաև հանդերձ խորհրդածութեւ:

գեղեցիկ երգեր կ'ըսենք՝ եթէ ըստ իմաստիցն և շարադրութեան, և եթէ ըստ մեր ազգասէր մտաց ըմբռնմանը, որով կը կրկնապատկի մեր զուարճութիւնը: Ի՞նչուրէն ուրեմն մեզի զանոնք գովելու համար աշխատիլ, երբ իւրաքանչիւր հայկազն իր սրտին և սիրոյն համեմատ կըրնայ առաւել կամ նուազ յարգել ու սիրել զանոնք. այսչափ միայն կ'ըսենք որ այս երգերուն իրենց ունեցած պարզութիւնն ու բնականութիւնը, զգայուն հառաչներն, գեղեցիկ դարձուածքներն ու նկարագրութիւնները իրենց նման պարզ

ու զգայուն այնպիսի սրտէ ու մտքէ բխած կ'երևան՝ որ առուակի մը մօտիկ աղբերակէն վազած ջրոյն պայծառութեանն ու անուշութեանը կը նմանի. ըսել կ'ուզենք, քաղցր են և պայծառ, բայց չունին այն գետօրէն վսեմութիւնն ու առատութիւնը հանդերձ պարզութեամբ՝ ինչպէս որ ունին ուրիշ ճշմարիտ բանաստեղծական քերթութիւնները: Ի՞նչ սաճներնուս վկայ է ահաւասիկ այս երգս ալ որ Սկեփորիկի մը մէջ կը գտնուի:

ՏԱՂ ԳԵՂԵՑԻԿ

- Ետ գընալոյ վարդին եկ պլպուին յայգին,
 Լսես թափուր զվրանն, քաղեցաւ հոգին.
 Ըրէր և հարցանէր ըզիւր սիրելին,
 Կանչէր զարիֆ Ֆիղան՝ ի մէջ գիշերին:
 Երբ ընդ քեզ ասեմ տուր ինձ պատասխան,
 Ընդէր ոչ պահեցեր զվարդն իմ պատուական,
 Որ էր ամէն ծաղկանց սէլվերու սուլթան,
 Գունովըն գեղեցիկ հոտն անմահութեան:
 Բակուի քո ամուր պարիսպտ դառնա՛ աւերակ,
 Զորնա ճիւղն ու տերէն ծառերուտ շիտակ.
 Իմէն ոտն խաղաղա՛ ի քեզ համարձակ,
 Սէրնա՛ բոյսն և բանձար լ՝ ամէն կանաչ տակ:
 Ինչո՞նք յորդախաղաց մի գնայք առաջ,
 Դառեր թօթափեցէք զտերև ձեր կանաչ.
 Խօսիմ պարզ և ըստակ ասեմ անամաչ
 Ո՛ր է որ աստ թողի զսիրելին իմ քաջ:
 Օ՛ր իմ վարդն յինէն տարան լարին զիս շիւար,
 Ինչին ըզլոյս աչացս տիրեաց ինձ խաւար.
 Ի՛նչ տիւ և ըզգիշեր ողբամ անդադար,
 Գարձեր եմ մաղասկաթ և չունիմ զարար:
 Ինչի թէ այգէգործն արար զայն ընդ իս,
 Տարաւ ըզվարդն յինէն ցաւեցոյց զհոգիս.
 Ե՛րբ զնա ոչ տեսանեմ զինչ լինիմ գերիս.
 Փոխան ուրախութեան ողբ ասեմ վարդիս:
 Սէրնա՛ հոգմըն սաստիկ ելաւ ահագին,
 Սէրնա՛ այն թօթափեցաւ տերևըն վարդին.
 Ե՛րբ կամ խորշակահար տասըն արևին

Եւ իհար թարշամեցոյց զգեղըն վարդին :
 Եւ արծեմ եթէ ծաղկունքն արին հետ ինձ քէն ,
 Տարեալ հեռացուցին զվարդըն յինէն .
 Եւ կամ կարկուտ եկաւ սաստիկ 'ի յամպէն ,
 Եւ իհար զնա անողորմ կրտրեաց 'ի թըփէն :
 Եւ ծաղկունքն ամեն ասեն նորա միաբան
 Եւ թէ բնաւ չունինք 'ի վարդէն կուման .
 Եւ եղնէ քեզ թէսէլի հազի 'ի դատաստան ,
 Եւ զմէնէ քէհառ ու սէլի չընար :
 Եւ ինդրեմ 'ի յ'ստուծոյ քո կեանքդ երկարի
 Եւ իրպէս Եւ զկսանդրու մեծ թագաւորի .
 Եւ երբին և արտաքին չարն 'ի քէն փաղչի ,
 Եւ եզ աջն անեղական հովանի լինի :

Եւ ինչպէս որ ըսինք (Եւ կեփորիկի մը
 սկիզբը դուռած է այս երգս Տալ Գեղե-
 ցիէ վերնագրով : Պատմութիւն կը սկսի
 երգը , բայց կ'երեւնայ թէ այլաբանա-
 բար երգիչը իրեն ցաւը կ'ուզէ սփոփել
 պլպուլին բերանը դրած խօսքերով :
 Եւ յ'ս պլպուլն է որ այս երգիս մէջ կը
 խօսի , ինչպէս նաև մեր շատ երգերուն
 մէջ ալ , որով կ'երեւնայ թէ այս թըու-
 չնոց թագաւորը իր հայաստանէն և
 դրախտէն գրեթէ բոլոր աշխարհք
 պանդխտելէն ու ցրուելէն ետքն ալ
 դարձեալ իրեն սիրելագոյն տեղն ըն-
 տրեր է մեր հայաստանը , եղանակ
 ներուն ամենէն գեղեցիկները իրեն և
 մեր ախորժած երկրին մէջ հնչեցնե-
 լու . և կամ իր առաջին ազնիւ սե-
 րունդը հոն թողուցեր է որով 'ի սկզբա-
 նէ հետէ մեր նախնեաց քնարերգու-
 թեանցը զարդն եղած է : Բայց եթէ
 այսպէս և եթէ այնպէս՝ մեզի ալ ոմանց
 պէս հառաչանք մը կու գայ 'ի սրտէ ե-
 թէ՝ « Եւ տայր յունկն իմ զերգս սո-
 խակին 'ի հայաստանն իմ ցանկալի » :
 Եւ սկզբով հիմա դրած տաղերնուս
 գեղեցիկ մասերուն վրայ խօսելու՝ կ'ը-
 սենք նախ թէ ասիկայ տխուր ժողովըր-

դական երգ մը եղած պիտի ըլլայ , կամ
 լաւ ևս ըսել , անշուշտ պարտիզադար-
 մաններու յատուկ եղերերգութիւն մը ,
 (եթէ չէ՝ ինչպէս առաջ ըսինք , ցաւած
 սրտի մը և ամուսնոյ իր հարսին դրժ-
 բաղդ դիպուածով մը ճամբորդութեան
 ժամանակ վախճանելուն վրայ ըրած
 ողբը) . և ո՞ գիտէ , կը համարձակէինք
 ըսելու , որ Բագրատունեաց Եւ յոտ Ան
 ժամանակ՝ որ ազգին վրայ ունեցած սի-
 րովը կը սիրէր նաև բազմամարդ , բերրի
 և աճեցուն տեսնել իր երկիրները , ինչ-
 պէս կը վկայէ Յովհ. կաթողիկոս , ու
 ընէմն ո՞ գիտէ կ'ըսէինք որ իրեն ժամա-
 նակն ալ այնչափ ուրախութեան երգե-
 լու մէջ երբեմն բուրաստաններու մէջ
 չէ՞ հնչած այս տաղս ալ . այլ իրեն ռամ-
 կախառն և տաճիկ բացատրութիւննե-
 րը յայտնի կ'ընեն որ աւելի նոր է . թէ-
 պէտ և կարծես թէ ստուգութիւն մըն
 ալ կու տայ առջի ըսածներնուս , այս-
 ինքն բաւական հին ժամանակներ հա-
 նելու այս երգս , և եթէ Եւ յոտոյ ալ
 չըլլայ՝ գոնէ ուրիշ սիրելի թագաւորի
 կամ իշխանի մը ժամանակ սեպելու ,
 այն վերջին տան խօսքերը թէ՝

Եւ ինդրեմ 'ի յ'ստուծոյ քո կեանքդ երկարի
 Եւ իրպէս Եւ զկսանդրու մեծ թագաւորի .
 Եւ երբին և արտաքին չարն 'ի քէն փաղչի ,
 Եւ եզ աջն անեղական հովանի լինի :

Եւ անշուշտ շինողն ո՛ր ալ ըլլայ՝ եթէ
իմաստուն քերթող մը և եթէ ժողո-
վուրդն ամբողջ, իրենց երկրին ծաղկա-
բեր ու պողպատ արգասաւորութիւնը
տեսնելով աւելի վառուեր է իրենց միտ-

քը. վառնզի բոլոր տաղին իմաստները
ծաղկանց և պարտիզի վերաբերեալ են.
ևս առաւել ընտիր բանաստեղծական
մասերը. ինչպէս են

Եւ յգի ընդ քեզ ասեմ տուր ինձ պատասխան,

Ընդէր ոչ պահեցեր զվարդն իմ պատուական...

Սորնա՛ ճիւղն ու տերէն ծառերուտ շիտակ...

Եկունք յորդախաղաց մի գնայք առաջ,

Կառեր թօթափեցէք զտերև ձեր կանաչ. և այլն:

Սովորական իմաստներ են ըստ ին-
քեան՝ բայց ինչ բնական կերպերով
բացատրուած: Իսկ Ահոնի յորդախաղաց
տողին մէջ՝ յորդախաղաց բառը ըստ
ձեռագրին, չունէր՝ հարկ սեպեցինք
աւելցնել. բայց թէ որ սխալմամբ դով
զրած սեպելու ըլլանք, ան ատեն շատ ա-
ւելի փափուկ բանաստեղծութի մը կ'ե-

րևայ մեզի խաղողին ողկոյններուն հա-
մար ահոնի որթախաղաց ըսելը. և կը ստի-
պուինք երևելի խաղացի մը հետ մէկ
տեղ խոստովանելու՝ որ ժողովուրդն ալ,
եթէ միայն ժողովուրդն է այս տաղիս
հեղինակը, ժողովուրդն ինքնին բանաս-
տեղծ է և բանաստեղծներու աշխոյժը
վառող:

Ազուոր են դարձեալ այն երկու իմաստներն ալ թէ՛

Ինի թէ այգէգործն արար զայն ընդ իս,

Տարաւ զվարդն յինէն ցաւեցոյց զհոգիս. և այլն.

և թէ՛ Կարծեմ եթէ ծաղկունքն առին հետ ինձ քէն,

Տարեալ հեռացուցին զվարդըն յինէն. և այլն:

Ընտան որ ամէն տեղ ոչ միայն գրա-
բառ չէ՝ այլ նաև տաճկերէնի հետ
խառն է, որ եթէ մասամբ անուշուծի
մըն ալ տայ ու ոտանաւորին միակեր-
պութիւնը կտորէ՝ բայց յայտնապէս կը
ցուցնէ որ հին դարերու արդիւնք չէ:

Իուստ Գրիգոր ոտից ձեր հող,

Ի՛նտ է խաւար և չէ տեսող.

Օ ձեզ աղաչեմ տաղիս երպող,

Ի՛նչ կ'ողորմի ասէք ինձ նոր:

Ի՞նչոր ետեւէն կու գայ ուրիշ մըն ալ
ուամկերէն, առանց վերնագրի, և ամ-
բողջութենէն ալ ինչ նիւթի վրայ ըլ-

Կարձեալ նոյն Ոսկեփորիկին մէջ
անմիջապէս այս տաղիս ետեւ տաճկե-
րէն երգ մըն ալ կայ՝ քանի մը տեղ
խառն հայերէն տողերով. իսկ վերջին
տունը բոլորովին հայերէն է այսպէս.

Ազրին ի խոց ի զմեզորն մե՛ծ զրմադ

որդձղամբ բաժնեմա՛ր դմե՛ յո՛ւմ

սրա՛, ստոյգնմծա՛ր յո՛ւմ ինձն ա՛յն

ա՛յն զմե՛ն ինձն ա՛յն զմե՛ն ինձն ա՛յն

յո՛ւմ ինձն ա՛յն զմե՛ն ինձն ա՛յն

յո՛ւմ ինձն ա՛յն զմե՛ն ինձն ա՛յն

յո՛ւմ ինձն ա՛յն զմե՛ն ինձն ա՛յն

յո՛ւմ ինձն ա՛յն զմե՛ն ինձն ա՛յն

մէջ կ'երգըցուի. որ է այս.

Գարուն բացուեր վարդն ի պաղչանին

Վաղցր եղանակէ պլպուըն ու ղումրին,

Սիրով կու վառին ի կարմիր թրփին

Կանաչ եւ կարմիր տերեւ կու հագնին,

Վինով եմ գինով ցորեկն արեւով,
Վինով գինով գիշերն երազով.
Սարխօշ եմ սարխօշ կիւնիւշտէ,
Սարխօշ սարխօշ կէճէ տիւշիւմէ :
Համասփիւռ ծաղիկ անթառամելի
Ղու հազար էլեմ բըժիշկ ամենի .
Սիշտ կանաչ կենաս քան զնըշտարենի,
Օխ քո տեսուդ արա՛ արժանի : Վինով եմ :
Վաղցրահամ ճաշակ անթառամելի,
Ղու հազար էլեմ բերկրեալ զուարճալի .
Ղու մըսրա՛ շաքար ծառ արմաւենի,
Շողեղէն պատկեր քան ըզթերթ վարդի : Վին :
Վըրքում եւ զըմուռ նարդոս ցանկալի,
Ղու կարմիր խնծոր ի մէջ տերեւի,
Կանաչ բուրաստան, ծաղկեալ նըռնենի,
Ղու մուշրու էմպէր բուրումն ամենի : Վին :
Նառ նարընճենի, ծաղիկ ծովային,
Ղու սէլվի չընար, տունկ պալասանի,
Նաղկեալ բուրաստան հոտով շուշանի,
Ղու վարդ, մանուշակ, ծով ես ծիրանի : Վին :
Տըպազ կարմրացեալ կայծ կարկէհանի,
Լաղութ ու մէրճէն լայլ պալասանի,
Պայծառ մարգարիտ յատակըն ծովի
Որ գայ ի ցամաք ձեռամբ լողորդի : Վին :
Օհջալ մուշթարի աստղ առաւօտին
Օջրհրա՛ լուսաբեր զամար եւ լուսին .
Պայծառ արեգակն երկնից կամարին,
Թուխ ամպի նըման ցօղեա անձրեւին : Վին :
Վեղեցիկ պատկեր եւ տիպ հրաշալի,
Լուսազարդ գեղով նըման հրեշտակի .
Բերանդ է խորան եւ տուփ խընկալի
Սպիտակ ատամուռ շարոց մարգարտի : Վին :
Լա յամէն դիմաց բըխէ ձեզ բարի,
Ձեր հոգոյ նըշան սուրբ խաչն երեւի .
Պահապան լինի աջըն հովանի
Լա փըրկէ ըզձեզ ի ամէն չարի :
Վինով եմ գինով ցորեկն արեւով,
Վինով գինով գիշերն երազով .
Սարխօշ եմ սարխօշ կիւնիւշտէ,
Սարխօշ սարխօշ կէճէ տիւշիւմէ :